Vsebina

15 *Za dolgoročno in uspešno odpravljanje nasilja je izjemnega pomena tudi socialno okolje, zato le-to potrebuje dodatno pozornost in obravnavo z različnih zornih kotov. Kaj vse je potrebno upoštevati pri kakovostnem načrtovanju vzgojnega programa šole, si poglejmo na primeru vzgojnega programa.*

19 *Model preprečevanja nasilja v šoli smo uvedli, ker je v razredni skupnosti učencev četrtega razreda prišlo do medsebojnega uničevanja učbenikov, šolskih potrebščin in izdelkov, učenci pa so se tudi zmerjali. V prispevku je predstavljen timsko načrtovan projekt.*

35 *Ugotovila sem, da s primernim pristopom do učenca, ki je videti, kot da ga nič na svetu ne zanima, lahko dosežemo marsikaj. Pokažemo mu, da nekaj zna in da je sposoben dano delo dobro opraviti. V to delo je bilo vložene veliko energije in prostega časa, vendar se je obrestovalo.*

38 *Pomembno vlogo ima spontan pogovor staršev z mladostnikom. Če mladostnik s starši lahko govori o vsakdanjih stvareh, bo spregovoril z njimi tudi o drugih, bolj perečih. Da bo to lažje steklo, se moramo starši vedno znova učiti govoriti z otroki in ne otrokom in jim pokazati pot, kako si lahko pomagajo, ko so žalostni, jezni, ko jih je strah.*

48 *Učenci so lahko tudi pobudniki vzgojno-izobraževalnega dela, ne samo njegovi izvrševalci. Če so pobudniki kake dejavnosti, so zanjo veliko bolj motivirani. Tako lahko z učiteljem prijetneje sodelujejo.*

Uvodnik

1 Silvo Šinkovec: **Med zasebno in državno šolo**

V žarišču: Kako ravnati z nasiljem?

3 Karmen Pečarič Podobnik: **Nasilje, agresija, udarci, bolečina, spopadi, grožnje…**
5 Barbara Lenart Bregar: **Psihološka raziskovanja agresivnosti**
8 Irma Veljić, Dragica Motik: **Otroci zaslužijo družino in šolo brez nasilja**
10 Tanja Velkov: **Nasilje v družini**
13 Karmen Pečarič Podobnik: **Buss-Dürkejev vprašalnik agresivnosti**
15 Irma Veljić, Dragica Motik: **Sistemski pristop v šoli**
19 Irena Kenk, Ivanka Erjavec: **V šoli proti nasilju**
24 Miran Škerlj, Mojca Vogelnik: **Učimo se ravnati bolje**

Naš pogovor

26 Helena Jeriček, Jana Krebelj: **Adi Smolar: Sreča je v pričakovanju**

Biti vzgojitelj

30 Dejan Hozjan: **Pedagoški nagrajenci**
33 Mojca Jelušić: **Miklavžev večer**

Biblična stran

34 Janez Poljanšek: **Ljubezen do sovražnikov**

Razredništvo

35 Simona Klinger: **Spodbujanje razvoja pozitivne samopodobe**
37 Sonja Votolen: **O priročniku Konflikt in komunikacija**

Starši

38 Magda Marciuš: **Zaščiti me**
39 Roman Lašič: **Otroci širijo iskren smeh**
42 Jasna Švarc: **Kdo se bo igral z menoj?**

Vzgojna področja

43 Neva Gramc Kolenc: **Pred izbiro poklica**
45 Bernhard Häring: **Vzgoja za mir**
47 Marijan Tršar: **Andrej Jemec**

Izkušnje

48 Marjeta Matzele: **Otroška domišljija je zelo ustvarjalna**
50 Olivija Slivnjek: **Mladi in kajenje**
52 Marija Zakotnik: **Kako nemirnega otroka vključiti v šolsko delo**

53 **Prebrali smo**

54 **Iz življenja DKPS**

57 **Napovedni koledar**

58 **Summary**

58 **Avtorji**

59 **Letno kazalo**

Nasilje, agresija, udarci, bolečina, spopadi, grožnje...

✍ Karmen Pečarič Podobnik

Nasilen način reševanja problemov ustvari hitro in učinkovito premoč nasilneža nad žrtvijo ali žrtvami. A s problemom samim navadno ni nič bolje, nasilje vzpodbudi nasilje, maščevalnost kopiči nove in nove težave in bolečine. Tako se nasilje vztrajno širi, boj proti njemu pa je videti kot donkihotski boj z mlini na veter.

Foto: Alenka Veber

Agresivno vedenje opažamo tudi pri živalih. Toda primerjave človeškega in živalskega nasilnega obnašanja nakazujejo, da je človeku sposobnost razmišljanja večkrat v škodo kot v korist. Živali imajo nasilje bolj določeno, skoraj programirano (napadi na plen, boj za teritorij ali prevlado v skupini, obramba…), zato je malo primerov odvečnega oz. nesmiselnega nasilja. Čeprav je krvoločen napad zveri na nežno antilopo videti grozljiv, ima svoj namen – dobiti hrano za preživetje.

Pri človeku pa nasilje velikokrat nima pravega smisla, vsaj ne za ljudi, ki ga opazujejo. Podlaga nasilnega vedenja je neko prepričanje o krivici, ki lahko izhaja iz dejanskih izkušenj, še večkrat pa žal iz predsodkov, egoizma, zavisti, napuha, lakomnosti in podobnih človeških slabosti. Nasilnež čuti, kot da ima dolžnost in pravico urejati težave na svoj način in v svojo korist. Občutkov žrtve sploh ne zaznava ali pa mu niso mar.

Težko je ugotavljati, ali je danes nasilja več ali manj kot nekdaj. Oblike nasilnih dejanj se spreminjajo, prav tako odzivi na nasilje. Morda je od daleč videti, da je pomemben korak reševanja medsebojnih sporov v tem, da jih bolj kot s fizičnim obračunavanjem rešujemo s papirji in z besedami. Posledice so vsekakor manj škodljive, a tako kot pretep tudi papirnata ali besedna vojna ne pripeljeta do pravih rešitev.

Kje je rešitev? 'Ženski' pristop k reševanju situacije je pomiritev sprtih ljudi. Takšna strategija omogoča v podobnih situacijah različne rešitve in je precej drugačna od pravniškega pristopa, kjer je v ospredju bolj vrednost povzročene škode kot namernost ravnanja. Sodnik odloča tudi o drugih vidikih prestopka, na koncu pa ostane le ena vrsta kazni, največ dve (odvzem prostosti ali denarna odškodnina) za vse primere. Najhuje pa je, da zamere in krivice kljub uradnim kaznim ostanejo.

Drug pomislek ob preprečevanju in reševanju nasilja je tudi v tem, da večkrat le zu-

nanji vtis dejanja določa, ali je neko dejanje nasilno ali ne. Psihično in čustveno nasilje lahko ostajata prikrita in neprepoznavna.

Hkrati je težko določiti mejo med *običajno frustracijsko situacijo*, ki nastane v odnosu med ljudmi, in *namernim nasilnim delovanjem*. Različni ljudje zelo različno razumejo in prepoznavajo nasilne situacije. Zato poznamo primere, ko starši želijo svoje otroke obvarovati slehernega stika z agresivnostjo, čeprav se želi otrok samo v igri pomeriti s prijateljem, kdo je močnejši. Po drugi strani pa nekateri starši svojim otrokom dopuščajo vse oblike nasilnega vedenja, celo nasilje nad njimi samimi, in jih včasih še zagovarjajo.

Tako bi bilo najbolje v tem času in ob sedanji zrelosti človeštva iskati sprejemljive oblike agresivnosti. *Množica različnih vrst športa, izbira ustreznih poklicev in hobijev, pa tudi nekatere psihoterapevtske strategije (kričanje, brcanje ali boksanje blazine…) že dolgo časa blažijo napetosti in zmanjšujejo resnično nasilje.*

Od večine ljudi težko pričakujemo, da bodo povsem miroljubni, čeprav imamo lepe vzore popolnega nenasilja. To ne pomeni, da si ljudje ne želijo miru. Težava je v številnih človeških danostih in samoobvladovanju. Čustveno odzivanje na različne situacije je prirojeno in težko obvladljivo. Vsi poznamo strah, jezo, gnus, osramočenost in podobne občutke, ki silijo človeka v agresivno in drugače neprimerno ravnanje. Ali se moramo torej sprijazniti z nasilnimi dejanji?

V vsakdanjem pogovoru malokdaj ločujemo besedi *nasilje* in *agresivnost*, čeprav ima agresivnost prizvok neke lastnosti, nasilje pa je pojavna oblika te lastnosti. Ločevanje pomena je lahko pomembno pri razumevanju tega pojava. Barbara Lenart Bregar v svojem članku ločuje agresijo in destrukcijo. Agresija izhaja iz notranjega nezadovoljstva in se kaže v želji spremeniti obstoječe stanje, destrukcija pa izhaja iz sovraštva in teži k uničenju in razdiralnosti. Nekatere oblike agresivnosti ne vključujejo sovražnosti ali želje škodovati in povzročati bolečino, temveč nastanejo naključno, zaradi igre, samopotrjevanja ali prijateljskega merjenja moči (npr. vlečenje vrvi). Tudi obrambno, čeprav grobo vedenje, je težko označiti za nasilno.

Če bi si na drugi strani predstavljali svet popolne odsotnosti vsake agresivnosti, bi lahko bil to tudi svet pasivnosti, apatije in pomanjkanja energije. Takšen svet bi bil bolj žalosten. Veliko dobrih stvari, ki jih danes uživamo, imamo po zaslugi svojih odločnih, vztrajnih in trmastih prednikov. Če bi živeli danes, bi jih mogoče označili za nasilne… Malo sprememb ima le pozitivne učinke. In vendar, če se svet ne bi spreminjal, tudi ne bi bilo sprememb na bolje.

Tako bi bilo najbolje v tem času in ob sedanji zrelosti človeštva *iskati sprejemljive oblike agresivnosti*. To nikakor ni nova ideja. Množica različnih vrst športa, izbira ustreznih poklicev in hobijev, pa tudi nekatere psihoterapevtske strategije (kričanje, brcanje ali boksanje blazine…) že dolgo časa blažijo napetosti in zmanjšujejo resnično nasilje. A podlaga pojava nasilnosti ni samo v osebnosti, zato tudi rešitev ne more biti samo na tej ravni.

Raziskave o nasilju nizajo vrsto dejavnikov, ki vplivajo na pojav nasilja:

- osebnostno pogojeni dejavniki (temperament, osebnostne lastnosti);
- socialni dejavniki (družinske, socialne, družbene, ekonomske… razmere);
- kulturni dejavniki (tradicija, način življenja, narodnostne značilnosti…);
- situacijski oz. naključni zunanji dejavniki (hrup, gneča, vročina, naglica…).

Dejavniki se lahko med seboj prepletajo in sovplivajo. Morda je bolj pomembno, da se nad njimi in svojim mišljenjem in ravnanjem zamislimo, kot da ugotavljamo, kateri dejavnik in v kolikšni meri je vplival na nasilnost.

Lahko je ugotavljati *povezanost revščine in nasilja*. Revščina ima veliko obrazov, tudi nasilnega. A ožigosanje šibkih socialnih razmer za leglo nasilja je neupravičeno in neetično. Včasih je na videz laže in bolj učinkovito izolirati revščino, ji dodeliti policijski nadzor, omejiti možnosti. Bogati se potem počutijo bolj varne. Težje pa je za revne priskrbeti dobro zaposlitev, dostojna plačila, izobraževanje. V katerem primeru se nasilje resnično in trajneje zmanjša?

Ostaja še veliko področje dela za zmanjševanje nasilja med ljudmi. To je vzgoja, oziroma oblikovanje značaja. Tanja Velkov v svojem članku poudarja: "Nasilje ni bolezen, je priučeno vedenje." Človeške lastnosti, ki so vezane na čustva, so res težko obvladljive. Vzkipljivost, prenagljenost in jezljivost so lastnosti, ki so za nekatere ljudi hudo breme, prinašajo jim nove in nove spore z okolico ali s samim seboj. Na srečo obstaja še druga skupina osebnostnih lastnosti, ki jih imenujemo značaj in ki se oblikujejo bolj pod vplivom okolja oz. vzgoje. To so predvsem lastnosti, ki opisujejo moralno kakovost človeka, kot so poštenost, iskrenost, pozornost, vljudnost ipd.

Z učenjem in vzgojo lahko oblikujemo takšno vedenje, ki ne povzroča škode drugemu. Ne samo da vzgajamo otroke, tudi kot odrasli lahko sprejmemo odločitev zase, da ne bomo delovali nasilno. Pri tem pa še vedno lahko ostanemo živahni in energični, različni od drugih in podobni sami sebi. Ljudje večkrat mislijo, da je rešitev stiske samo v skrajnem odzivu: nasilju ali popolnem obvladovanju. Toda čustva jeze ali pri-

Z učenjem in vzgojo lahko oblikujemo takšno vedenje, ki ne povzroča škode drugemu. Ne samo da vzgajamo otroke, tudi kot odrasli lahko sprejmemo odločitev zase, da ne bomo delovali nasilno. Pri tem pa še vedno lahko ostanemo živahni in energični, različni od drugih in podobni sami sebi.

zadetosti lahko razkrijemo drugim, ne da bi bili pri tem nasilni do svoje okolice. In ravno tako je pomembno, da taka čustva ne tlačimo preveč vase, ker smo s tem nasilni do sebe.

Tako lahko v prispodobi stare orientalske modrosti, da so čustva jadro in razum krmilo, razumemo tudi razmerje med temperamentom in značajem, med izkazovanjem svojih občutij in obvladovanjem leteh. V tem razmerju lahko najdemo pravo ravnotežje med zvestobo samemu sebi in svojim lastnostim ter med svobodo in dostojanstvom vsakega drugega človeškega bitja brez nasilja do kogar koli.

Psihološka raziskovanja agresivnosti

✍ Barbara Lenart Bregar

Prikrivanje čustev, jeze, tudi agresije je v medsebojnih odnosih dostikrat usodno. Človekova agresivnost je v svoji osnovi namenjena obrambi in premagovanju ovir. Zato ni dobro, da jo vsevprek zmanjšujemo in skrivamo. Pomembno je, da odkrijemo njene vzroke. Če sprejmemo sami sebe in tudi druge z vsem, kar smo (nismo vedno le ljubeči in pozorni, ampak tudi kdaj jezni, razočarani in sovražni), nam bo to v olajšanje in v pomoč pri graditvi pristnejših odnosov in ustvarjalnem spreminjanju sveta.

Kako pojmovati agresivnost?

Sama beseda agresija je nastala iz latinske 'aggredi', kar pomeni približevati se, začeti, lotiti se, napasti. Zato jo moramo ločevati od destrukcije, ki pomeni razdiranje, uničenje, izničenje in je izraz sovraštva (Vec, 2001). Agresija je namreč bolj posledica jeze, ki se pojavi, kadar ocenjujemo, da dogodki ne potekajo v skladu z našimi željami, pričakovanji, in menimo, da smo jih sposobni spremeniti.

Agresija oz. agresivno vedenje torej ni čustvo, ampak je trenutna reakcija, medtem ko pojem agresivnost pomeni trajno značilnost posameznika.

Agresivnost ima v pogovornem jeziku negativen pomen. S tem ko vedenje neke osebe označimo kot agresivno, jo hkrati že moralno ožigosamo. Cameron in Janky (1972, povzeto po: Lamovec, 1978) sta ugotavljala kriterije, po katerih navadno označujemo neko dejanje kot agresivno. To je tisto, ki omejuje vedenje druge osebe, kaže na sebične motive storilca (morda ima namen povzročiti škodo), ki je lahko tudi pobudnik nasilnega obračunavanja, ki je v nasprotju z normami in zakoni.

Vendar je lahko dejanje, ki je v eni kulturi agresivno, v drugi popolnoma neagresivno. "Pripadniki ameriškega srednjega razreda, ki izhajajo iz protestantske tradicije, ocenjujejo glasno govorjenje kot agresivno, posebno če ga spremljajo živahne kretnje in mimika. Isti način govora pa je povsem neagresiven za američane španskega porekla. Ali bo neko dejanje dobilo oznako agresivnosti, je odvisno tudi od stališča opazovalca oz. od tega, čigavi interesi so v nevarnosti," ugotavlja Lamovčeva (1978). Socialni ugled ali premoč napadalca neredko privede do tega, da se kot agresivno označi le vedenje osebe, ki je nižje na lestvici, medtem ko se enako vedenje vplivnejše osebe imenuje kako drugače. Kadar starši ali vzgojitelji zmerjajo svojega otroka, to imenujemo vzgojni postopek, kadar pa isto počne otrok, ocenimo to za agresivno vedenje. Vzemimo še primer zakonskega para, kjer eden neprestano vpije, drugi pa trdovratno molči in ga nič ne 'vrže iz tira'. Kdo izmed njiju je bolj agresiven?

Agresivnost kot instinkt

V prvi četrtini 20. stoletja so več kot 5000 sklopov obnašanja razlagali z instinkti (Bernard, 1926, povzeto po: Žužul, 1989), med drugimi tudi agresivnost. McDougall jo je ločil od ostalih instinktov po tem, da leta deluje samo občasno, vzpodbudi jo frustracija, služila pa naj bi naravnemu izboru najmočnejšega.

Freud (povzeto po: Storr, 1989) sprva omenja agresivnost v odnosu s seksualnim instinktom (Eros) kot željo po nadvladanju, kasneje jo poveže še s svojo teorijo o instinktu smrti (Thanatos). Prepričan je namreč, da človeški organizem teži k ugodju,

Vrtec Lavra, Murska Sobota